

بررسی نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان پیش دبستانی (مطالعه

موردی: مهدکودک‌های بخش سرچهان، شهرستان بوانات)

سمیه معصومی جشنی

مریی مهدکودک، اداره آموزش و پرورش منطقه سرچهان، شهرستان بوانات، استان فارس.
somayyemasoumi67@gmail.com

چکیده

هویت تحت تأثیر سه مرجع اصلی یعنی خانواده، مدرسه و جامعه شکل می‌گیرد. در جامعه کنونی که در آن زندگی می‌کنیم، بدون شک کارآمدترین و بهترین عامل که بر هویت تأثیر می‌گذارد مدرسه است که به عنوان یکی از ارکان آموزش و پرورش اولین جایی است که فرزندان پس از خانواده با آن ارتباط دارند و از آنجایی که مدرسه به عنوان یک مرکز تربیتی و آموزشی است نقش اساسی در تربیت و شکل‌گیری هویت فرزندان دارد. در این راستا هدف تحقیق حاضر، ارزیابی نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان پیش دبستانی بخش سرچهان، شهرستان بوانات می‌باشد. این تحقیق به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل تمامی ۲۵۰ خانوار دارای کودک در مهدکودک‌ها در بخش سرچهان، شهرستان بوانات می‌باشد، که بر اساس فرمول کوکران با سطح خطای ۰/۰۸ درصد، تعداد ۹۴ نفر از سرپرستان خانوارها به عنوان جامعه نمونه انتخاب گردید. برای تحقق اهداف مورد نظر، ضمن مطالعات اسنادی، طیف گسترده‌ای از شاخص‌ها تعیین و در چارچوب مطالعات میدانی (تکمیل پرسش‌نامه‌ها و فرم‌های مشاهدات میدانی) مورد بررسی قرار گرفت. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون T تک نمونه‌ای در نرم افزار SPSS استفاده گردیده است. یافته‌های پژوهش مؤید آن است که، مهدکودک‌ها موجب ایجاد زمینه‌های همچون: کاهش حس کمرویی در بین کودکان با میانگین ۴/۴۲، افزایش حس مسئولیت در بین کودکان با میانگین ۴/۴۰، افزایش حس اعتماد به نفس در کودکان با میانگین ۴/۳۵، افزایش یادگیری کودکان با میانگین ۴/۳۲ شده‌اند. همچنین نتایج نشان داد که، مهدکودک‌ها با میانگین ۴/۱۰ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ دارای بیشترین تأثیر در شکل‌گیری هویت کودکان می‌باشند.

واژگان کلیدی: هویت، مهدکودک، کودکان، بخش سرچهان، شهرستان بوانات.

مقدمه

امروزه افزایش سرعت زندگی و شتاب آلود شدن رویدادها، به گونه‌ای است که فرصت و انگیزه کافی برای اندیشیدن درباره مسائل اساسی زندگی را از انسان سلب کرده است. علاوه بر این، معمولاً ملت‌هایی که دارای قدرت غالب هستند، تلاش می‌کنند که اندیشه و فرهنگ خود را به دیگر ملت‌ها، تحمیل کنند (عیوضی، ۱۳۷۸). عواملی از این دست، مانع دستیابی جوان ایرانی به هویت صحیح و سبب ایجاد برخی مشکلات رفتاری، اخلاقی و ... در آنها شده است (رزاقی، ۱۳۸۱). در واقع هویت تحت تأثیر سه مرجع اصلی یعنی خانواده، مدرسه و جامعه شکل می‌گیرد. در جامعه کنونی که در آن زندگی می‌کنیم، بدون شک کارآمدترین و بهترین عامل که بر هویت تأثیر می‌گذارد مدرسه است که به عنوان یکی از ارکان آموزش و پرورش اولین جایی است که فرزندان پس از خانواده با آن ارتباط دارند و از آنجایی که مدرسه به عنوان یک مرکز تربیتی و آموزشی است نقش اساسی در تربیت و شکل‌گیری هویت فرزندان دارد. بنابراین، بی‌راه نخواهد بود اگر نقش مدرسه را در سنین نوجوانی و جوانی در قاعده هرم قرار دهیم و به ترتیب اولویت، نقش جامعه و خانواده را نیز مورد توجه قرار دهیم. بنابراین، با فهم جایگاه مدرسه و نظام آموزشی، می‌توان این ادعا را مطرح نمود که متمرکزترین و پرمهم‌ترین فعالیت در راستای تقویت یا تضعیف مؤلفه‌های همبستگی ملی، احساس تعلق و هویت، حفظ میراث فرهنگی و احساس مشارکت جمعی در میان دانش‌آموزان متأثر از این نهاد است. در این میان، متن درسی، به عنوان عنصر محوری آموزش، می‌تواند نقطه عطفی در پرورش قوای فکری دانش‌آموزان برای سهمیم شدن در حیات جمعی و ایجاد تصور هم‌پیوندی یا افتراق با دیگران باشد که با برانگیختن فرد به طرق خاصی از عمل، جهت دادن به عواطف و احساسات و حتی بدن، شرایط مؤثری را برای جامعه‌پذیری و مهم‌تر از همه تثبیت الگوهای هویتی فراهم می‌آورد (محمودی، ۱۳۹۲). در واقع هویت ملی همواره در آموزش و پرورش ایران از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده است و در بسیاری از کشورهای جهان به دلیل تأثیرگذاری بالای آن در هویت ملی دانش‌آموزان مورد توجه قرار دارد و هر کشوری با توجه به موقعیت سیاسی و فرهنگی، اعتقادی و ... به این موضوع پرداخته است. به طوری که پس از انقلاب اسلامی، افزون بر هویت اسلامی و جهانی، سرشتگی جان و روان دانش‌آموز با خمیرمایه هویت ملی، شناسه‌ای از آموزش به شمار می‌رود. آشنایی با پیشینیان و بزرگان و سنت‌های ارزشمند ملی و انسانی ایرانیان، همچنین تاریخ دراز آهنگ ایران زمین با همه فراز و نشیب‌هایش، از پایه‌های پیکرگیری کیستی و هویت هر ایرانی است. در دورنمایی دست کم چند ده ساله، بسی دور می‌نماید که ملی‌گرایی، پایگاه مردمی خویش را از دست بدهد و پهنه زندگی آدمی را ترک گوید (حسنی رخ، ۱۳۸۰). لذا تحقیق حاضر با رویکردی توصیفی-تحلیلی به بررسی نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان بخش سرچهان، شهرستان بوانات در استان فارس می‌پردازد. در این راستا تحقیق حاضر در صدد پاسخگویی به سوال ذیل می‌باشد:

آیا مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان پیش دبستانی تأثیر دارند؟

پیشینه تحقیق

ابطحی (۱۳۸۱) در پژوهشی به بررسی نقش خانواده در هویت‌یابی نوجوانان و جوانان پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد که، تجربه‌های منفی اجتماعی در دوره بلوغ، مقدمه انحراف‌های اجتماعی و از جمله بحران هویت است. لویمی و صفرزاده (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی اثربخشی قصه درمانی بر کمروبی، افسردگی و عزت نفس کودکان پیش دبستانی شهرستان اهواز پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که: قصه درمانی بر کاهش کمروبی و افسردگی کودکان تأثیر مثبت دارد؛ همچنین قصه درمانی بر افزایش عزت نفس و خرده مقیاس‌های آن که شامل؛ خود کلی، خود اجتماعی، خود به عنوان عضوی در خانواده و خود تحصیلی کودکان تأثیر مثبت دارد. پیروفر و حسینی محمداًباد (۱۳۹۵) در پژوهشی به مطالعه نقش خانواده در تکوین هویت فردی فرزندان با تأکید بر آموزه‌های دینی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که: خانواده‌ها می‌توانند با انتخاب نام مناسب برای فرزندان، هدیه و امانت الهی دانستن فرزندان، محبت به فرزندان، احترام به شخصیت آنان، کمک به خداشناسی و پرورش ایمان در کودک، تفاهم و همیاری، توجه به کودک و بازی با او، پرورش صحیح تواناییهای فرزندان، الگوی مناسب بودن برای فرزندان، توجه به لقمه حلال و حلال زادگی و ... فرزندان را در نیل به هویت مناسب، یاری رسانند. نصیری و سهرابی

(۱۳۹۶) در پژوهشی به پیش بینی بحران هویت بر اساس ویژگی‌های شخصیتی والدین در دانش آموزان دبیرستانی پسر شهرستان فیروزآباد پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که: افسردگی والدین، عدم اعتماد بنفس در والدین و اختلال‌های شخصیتی والدین بحران هویت در فرزندان را پیش‌بینی می‌کند. تمدن و کارگر (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی نقش فاکتورهای آموزش و پرورش در شکل‌گیری هویت ملی دانش آموزان: مطالعه موردی مدارس راهنمایی شهرستان آباد پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که: فاکتورهای آموزش و پرورش در شکل‌گیری هویت ملی دانش آموزان نقش مهمی ایفا می‌کند و توجه و تقویت فاکتورهای آموزش و پرورش در تربیت نسلی فرهیخته و دارای هویت از اهمیت بسزایی برخوردار است.

مبانی نظری

گلاسر هویت را بخش لازم و اساسی تمام انسان‌ها در همه‌ی فرهنگ‌ها می‌داند که از لحظه‌ی تولد تا مرگ ادامه می‌یابد. تصویری که فرد از خود دارد ممکن است با تصویری که دیگران از او دارند یکسان، هماهنگ و یا متفاوت باشد و همین امر موجب افزایش یا کاهش ارتباطات و سطحی بودن و یا عمیق بودن روابط شود. او معتقد است که افرادی که هویت یکسانی دارند، یکدیگر را دفع می‌کنند. به این ترتیب، ارتباطات محکم افرادی که هویت شکست دارند به شکست خود می‌افزایند و آن‌هایی که هویت توفیق دارند موفقیت‌های خود را افزایش می‌دهند (شفیع آبادی، ۱۳۸۹). اریک اریکسون به نظریه تکوینی تشکیل هویت معتقد است و بر کل وجود فرد توجه دارد، یعنی به طور هم زمان به مجموعه‌ی عناصر تشکیل دهنده‌ی فرد اشاره می‌کند. او رشد هویت را در هشت مرحله به شرح زیر تقسیم کرده است:

۱. مرحله اعتماد در مقابل عدم اعتماد

از همان ماه‌های اول زندگی، روند رشد طبیعی می‌بایست به استقرار یک حس اعتماد پایه و مفهوم دار یا ارزشمند نسبت به دنیای خارج و افراد منجر گردد (احدی، ۱۳۷۳).

۲. خودنامی یا شرم و شک

در این مرحله فرد اراده‌ی خود را در برابر اراده‌ی محیط مورد بررسی قرار می‌دهد و در صورتی که اراده‌ی خود را نافذ نداند، دچار احساس شرم و یا شکست می‌شود.

۳. فعالیت آزاد یا احساس گناه (حدود ۴ سالگی)

با رشد توانایی‌های حرکتی - کلامی و احساسی، فرد می‌تواند به فعالیت‌های آزاد بپردازد و احساس ترس و گناه نکند.

۴. سازندگی یا احساس کهنتری

کودک با استفاده از یادگرفته‌ها و تجارب، دست به خلاقیت می‌زند و ناتوانی او موجب احساس کهنتری می‌شود.

۵. انسجام هویتی یا آشفتگی هویتی

در این دوره باید فرد به تصویری روشن از خود برسد، بنابراین تلاش اصلی در این مرحله انسجام بخشیدن به عناصر هویتی دوره‌های پیشین است. اریکسون معتقد است برای این انسجام بخشی، فرد پیش از آنکه تعهدی (تعهدهای زندگی بزرگسالی) را بپذیرد، یک دوره‌ی زمانی برای تأمل و تفکر نیاز دارد. او برخی از مشکلات یا رفتارهای دوره‌ی نوجوانی را از طریق بازگشت به مراحل پیشین رشد توجه می‌کند.

۶. زندگی مستقل یا انزوا

ایجاد روحیه‌ی صمیمیت با دیگران مستلزم رشد کافی هویت است. نوعی مهرورزی و مهرپذیری است. در این حالت هویت‌ها نباید در یکدیگر حل شوند، بلکه باید هر یک موجودیت خود را حفظ کنند. عدم توانایی در ایجاد جو صمیمانه و دوستی موجب انزوای فرد می‌شود.

۷. پیشرفت یا رکود

مرحله هفتم و هشتم مربوط به بزرگسالی است. منظور اریکسون توجه به نسل‌های آینده و تربیت آن‌هاست. او به پویندگی و استمرار جهان توجه دارد که این امر باعث پیشرفت و فعالیت می‌شود. بی توجهی به این مسئله موجب رکود، ایستایی و فقر ارتباطات می‌گردد.

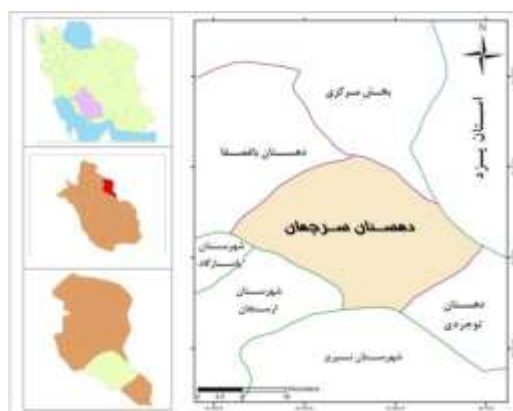
۸. یکپارچگی در مقابل ناامیدی

در این مرحله فرد باید خود را به همان صورتی که هست بپذیرد و به یک نوع فلسفه زندگی شخصی برسد و تعالی یابد، که غفلت از آن موجب ناامیدی و بیهودگی می‌شود (ابطحی، ۱۳۸۱).

روش تحقیق

معرفی منطقه مورد مطالعه

شهرستان بوانات در محدوده جغرافیایی ۵۳ درجه و ۲۰ دقیقه تا ۵۴ درجه و ۰ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و بین مدارهای ۳۰ درجه ۰ دقیقه تا ۳۰ درجه و ۴۰ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. این شهرستان با ۱۵۸۷۴ خانوار و ۵۰۴۱۸ نفر جمعیت (۱۳۹۵) در شمال شرقی استان فارس قرار دارد، همچنین این شهرستان با وسعت ۴۶۹۷ کیلومتر مربع ۳/۹ درصد خاک استان فارس را در بر می‌گیرد که از شمال و شرق به استان یزد، از جنوب به شهرستان‌های ارسنجان و نیریز و از غرب به شهرستان‌های پاسارگاد و خرمبید محدود می‌شود. شهرستان بوانات بر اساس آخرین تقسیمات کشوری دارای سه بخش مرکزی، مزایجان و سرچهان و سه نقطه شهری، بوانات، کره‌ای و حسامی، هفت دهستان (باغصفا، توجردی، سرچهان، سیمکان، باغستان، مزایجان و سروستان) و ۳۳۳ آبادی است. که از این تعداد ۱۰۳ روستا و آبادی دارای سکنه و ۲۳۰ آبادی خالی از سکنه می‌باشد.

شکل شماره ۱: موقعیت منطقه مورد مطالعه

روش تحقیق

این پژوهش از نوع کاربردی بوده و از روش توصیفی - تحلیلی جهت بررسی پارامترهای مورد بررسی سود جسته و همانند سایر تحقیقات دارای دو بخش عمده جهت انجام بوده است. بخشی از داده‌های آن از روش اسنادی، کتابخانه‌ای و بخشی دیگر از داده‌های مورد نیاز، مانند چهارچوب نظری پژوهش از مطالعات میدانی و با ابزار پرسش‌نامه به دست آمده است. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل تمامی ۲۵۰ خانوار دارای کودک در مهدکودک‌ها در بخش سرچهان، شهرستان بوانات می‌باشند، که بر اساس فرمول کوکران با سطح خطای ۰/۰۸ درصد، تعداد ۹۴ نفر از سرپرستان خانوارها به عنوان جامعه نمونه انتخاب گردید. سپس با توجه به هدف تحقیق که ارزیابی نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان، بخش سرچهان، شهرستان بوانات، استان فارس می‌باشد، طیف گسترده‌ای از شاخص‌ها در قالب پرسشنامه سرپرستان خانوارها و فرم‌های مشاهدات میدانی مورد بررسی قرار گرفته است. پس از جمع‌آوری داده‌ها، جهت تجزیه و تحلیل آنها، از نرم افزار SPSS استفاده گردیده است.

یافته‌ها

نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که از نظر خانوارهای دارای کودک در مهدکودک‌ها، شاخص‌های کاهش حس کمرویی در بین کودکان با میانگین ۴/۴۲، افزایش حس مسئولیت در بین کودکان با میانگین ۴/۴۰، افزایش حس اعتماد به نفس در کودکان با میانگین ۴/۳۵، افزایش یادگیری کودکان با میانگین ۴/۳۲، رعایت نظافت و بهداشت در بین کودکان با میانگین ۴/۲۰ به ترتیب بیشترین میانگین وزنی را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین شاخص مشارکت و همکاری کودکان با یکدیگر با میانگین ۳/۶۵ کمترین میانگین وزنی را به خود اختصاص داده است (جدول شماره ۱). نکته قابل توجه در رابطه با نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان از نظر خانواده‌ها کاهش کمرویی در بین کودکان می‌باشد که باعث حس اعتماد بنفوس و سخن گفتن کودکان در جمع شده است.

جدول شماره ۱: میانگین وزنی و انحراف معیار شاخص‌های شکل‌گیری هویت کودکان

شاخص	خیلی کم	کم	تا حدودی	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
افزایش حس مسئولیت در بین کودکان	۱/۱	۲/۲	۴/۶	۳۹/۹	۵۲/۲	۴/۴۰	۰/۷۷
احترام به بزرگ‌ترها	۰/۵	۱/۶	۱۴/۹	۵۲/۳	۳۰/۷	۴/۱۱	۰/۷۴
مشارکت و همکاری کودکان با یکدیگر	۰/۵	۲/۲	۱۴/۴	۶۳	۱۹/۹	۳/۶۵	۰/۶۹
اعتماد کودکان به یکدیگر	۰/۸	۱/۹	۱۴/۷	۴۹/۲	۳۳/۴	۴/۱۲	۰/۷۸
افزایش حس اعتماد به نفس در کودکان	۰/۳	۱/۹	۶/۵	۴۵/۴	۴۵/۹	۴/۳۵	۰/۷۱
افزایش یادگیری کودکان	۰	۱/۴	۸/۲	۴۷/۶	۴۲/۸	۴/۳۲	۰/۶۸
رعایت نظافت و بهداشت در بین کودکان	۱/۴	۰/۸	۱۲/۵	۴۷/۳	۳۸	۴/۲۰	۰/۷۸
رواج حس استقلال طلبی در بین کودکان	۱/۴	۰	۱۱/۴	۵۸/۱	۲۹/۱	۴/۱۴	۰/۷۱
کاهش حس کمرویی در بین کودکان	۱/۱	۲/۲	۴/۶	۳۹/۹	۵۲/۲	۴/۴۲	۰/۷۷
کاهش افسردگی در بین کودکان	۰/۳	۳/۸	۲۱/۲	۴۴/۳	۳۰/۴	۴/۰۱	۰/۸۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

ارزیابی نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان

برای به دست آوردن میزان نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان در هر یک از شاخص‌های مورد نظر، از آزمون T تک نمونه‌ای در نرم افزار Spss استفاده شد. عدد ۳، به عنوان میان‌بندی نظری ارزیابی نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان پیش دبستانی روی شاخص‌ها انتخاب شد. نتایج آزمون حاکی از این است که از نظر خانوارهای دارای فرزند در مهدکودک‌ها، مهدکودک‌ها با میانگین ۴/۱۰ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ دارای بیشترین تاثیر در شکل‌گیری هویت کودکان می‌باشند (جدول شماره ۲).

جدول شماره ۲: میزان نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان پیش دبستانی

مطلوبیت عددی مورد آزمون = ۳							میانگین	مقدار T	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت از حد مطلوب	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
پایین		بالا											
۰/۰۴۳		۰/۱۵۷		۰/۱۰۰	۰/۰۰۰	۲۴۹	۳/۵۰	۴/۱۰	شاخص‌های هویت				

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

بحث و نتیجه‌گیری

تلاش در جهت رشد و تقویت هویت ملی از نیازهای اصلی و اساسی در نظام آموزش و پرورش محسوب می‌شود. به همین جهت یکی از اساسی‌ترین رسالت‌های آموزش و پرورش القای هویت ملی در جریان تربیت است. هدف ما در تحقیق حاضر، ارزیابی نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان پیش دبستانی بخش سرچهان، شهرستان بوانات می‌باشد. که برای تحقق این هدف، اطلاعات حاصل از مشاهدات میدانی و نظرات خانوارها در خصوص نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ارزیابی نقش مهدکودک‌ها در شکل‌گیری هویت کودکان نشان داد که، مهدکودک‌ها باعث ایجاد زمینه‌های کاهش حس کمرویی در بین کودکان، افزایش حس مسئولیت در بین کودکان، افزایش حس اعتماد به نفس در کودکان، افزایش یادگیری کودکان و رعایت نظافت و بهداشت در بین کودکان گردیده است. همچنین نتایج آزمون T تک نمونه‌ای نشان داد که مهدکودک‌ها با میانگین ۴/۱۰ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ دارای بیشترین تاثیر در شکل‌گیری هویت کودکان می‌باشند. نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیق لویمی و صفرزاده (۱۳۹۵) در زمینه کاهش حس کمرویی در بین کودکان همسان می‌باشد.

در این راستا با توجه به نتایج تحقیق پیشنهادات ذیل ارائه می‌گردد:

فراهم نمودن زمینه مشارکت و همکاری کودکان پیش دبستانی در مهدکودک‌ها

تشویق کودکان پیش دبستانی به انجام کارهای گروهی در مهدکودک‌ها.

منابع

- ابطحی، سید نعمت الله، نقش خانواده در هویت‌یابی نوجوانان و جوانان، مجله آموزه، شماره ۱۶، زمستان ۱۳۸۱، صص ۹-۱۷.
- پیروزفر، سهیلا و حسینی محمدآباد، سید علی اصغر، نقش خانواده در تکوین هویت فردی فرزندان با تاکید بر آموزه‌های دینی، فصلنامه پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، سال ۲۲، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۵، صص ۷۱-۹۳.
- تمدن، الهه و کارگر، اعظم، نقش فاکتورهای آموزش و پرورش در شکل‌گیری هویت ملی دانش‌آموزان: مطالعه موردی مدارس راهنمایی شهرستان آباء، کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روانشناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی اجتماعی، خرداد ۱۳۹۷.
- حسینی رخ، رفعت ۱۳۸۰، بررسی سبک‌های مدیران دانشگاه فردوسی بر اساس نظریه X و Y و تاثیر آن بر کارایی کارکنان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- رزاقی، علی ۱۳۸۱، جوانان و هویت ایرانی، تبریز، انتشارات احرار.
- شفیع‌آبادی، عبدالله و ناصری، غلامرضا ۱۳۸۹، نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی.
- عیوضی، محمدرحیم ۱۳۷۸، تهاجم فرهنگی و گفتگوی تمدن‌ها، قیاسات، شماره ۱۴.
- لویمی، فاطمه و صفرزاده، سحر، اثربخشی قصه‌درمانی بر کمرویی، افسردگی و عزت‌نفس کودکان پیش‌دبستانی شهرستان اهواز، مجله پژوهش‌های روانشناسی بالینی و مشاوره، سال ۶، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۵، صص ۳۲-۴۷.
- محمودی، حسین ۱۳۹۲، ساخت مقیاس سنجش هویت نوجوانان و جوانان ایرانی، تهران، انتشارات پژوهشگاه سازمان ملی جوانان.
- نصیری، مهدی و سهرابی، نادره، پیش‌بینی بحران هویت بر اساس ویژگی‌های شخصیتی والدین در دانش‌آموزان دبیرستانی پسر شهرستان فیروزآباد، کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین ایران و جهان در روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زرقان، آبان ۱۳۹۶.